

APROXIMACIÓ A L'ESTUDI DE LES CLASSES SOCIALS A CATALUNYA *

Carlota Solé
(Universitat de Barcelona)

La manca d'un cos de coneixements i d'anàlisi global i en profunditat sobre l'estructura social catalana fa que tota aproximació al tema de les classes socials a Catalunya sigui aventurada i, a més a més, forçosament limitada. Ací, tractarem de presentar en una primera part i en termes molt generals, les transformacions més accentuades en el desenvolupament del capitalisme a Catalunya en els últims decennis, transformacions que influeixen de forma determinant en la composició per classes socials de la societat catalana en l'actualitat. En una segona part, s'intenta de concretar les nostres apreciacions teòriques mitjançant dades estadístiques sobre població activa i categories socio-econòmiques, com a indicadors més aproximats, ara per ara, a l'estudi empíric de l'estructura social de Catalunya. La síntesi d'ambdues visions no és encara escomesa en la breu aproximació al problema de les classes socials que ací es presenta.

* Aquest escrit fou presentat com a ponència al Congrés de Cultura Catalana, àmbit d'Estructura Social, el 16-21 de maig de 1977. No s'hi ha pogut afegir un *addendum* de les dades més significatives actualitzades pel Padró de 1975, ja que el vol. 3 de la província de Barcelona, tot i que presumiblement fou editat l'any 1977, no ha estat encara distribuït (abril 1979).

Al segle XIX, l'estructura de classes de la societat catalana, societat ja industrialitzada, es compon, a grans trets, d'una burgesia industrial dedicada de forma prioritària al ram tèxtil i de les indústries transformadores. En aquesta època, la burgesia catalana manté un cert grau d'autonomia financera i es diferencia quant al comerç i mercats, respecte als terratinents i burgesos, de la resta de l'Estat espanyol; d'altra banda, en aquest període, el proletariat prové quasi totalment dels Països Catalans, principalment del camp català i de la menestralia urbana. La petita burgesia té força pes econòmic i social dins del ventall de classes socials de la societat industrial catalana del segle XIX i del començament del XX.

Aquest ventall de classes es transforma considerablement al llarg de les últimes dècades, especialment pel que fa al període que comença amb l'alçament de Franco contra el règim constitucional de la II República. Com a conseqüència de les aliances econòmiques i polítiques que imposa el desenvolupament del capitalisme en el marc de l'Estat espanyol franquista, la burgesia catalana industrial s'homogeneïtza amb la burgesia financera dels centres industrials de la resta de l'Estat enfront de les classes treballadores assalariades cada cop més nombroses a nivell també de tot l'Estat espanyol i, especialment, a Catalunya.

Els trets més sobresortints en els darrers quaranta anys han estat, d'una banda, la creixent confluència d'interessos financers i comercials de la burgesia catalana amb la resta del capital espanyol, i la nova composició de la classe obrera vivint i treballant a Catalunya, com a resultat de la immigració al nostre país des de molts indrets de l'Estat espanyol, sotmesa a les mateixes condicions de treball i explotació arreu de l'Estat.

D'altra banda, la petita burgesia autòctona, important en els grans centres urbans i especialment a Barcelona dedicada a la producció per al mercat de consum, perd poder econòmic i polític, després del període d'autarquia dels anys 1940-1950, davant el gran capital, que empeny cap a la crisi les petites i mitjanes empreses. Resta, però, important quant a la persistència del seu sistema de valors i la seva catalanitat, fruit del seu tradicional arrelament en la cultura popular catalana.

En el període esmentat de política autàrquica la burgesia catalana coincideix, en pro d'un proteccionisme econòmic que la beneficiava, amb l'interès del règim franquista a deturar o frenar la instal·lació d'indústries competidores o bé en el reforçament de les indústries tradicionalment establertes a Catalunya, com ara la tèxtil. Així, doncs, tot impedit el renovament tecnològic accelerat i posant entrebancs a l'agilització de la comercialització dels productes en sectors tals com el tèxtil (llana i cotó) i el metall, es produeix en el període 1940 fins a aproximadament el 1960, la concentració monopolística de sectors clau com les indústries química, elèctrica, siderúrgica, paper, ciment; paral·lelament al procés de concentració financera a través de la concentració monopolística de la Banca. En les dues dècades posteriors, la intervenció estatal en la reestructuració de sectors abans relativament abandonats (la indústria tèxtil) i les accions concertades, no fan més que aguditzar les deficiències en capital públic, en infraestructures i serveis, habitatge i educació, que tenen conseqüències nefastes sobre l'activitat productiva de les empreses i la classe obrera. És en aquest segon període que la penetració de capital estranger, principalment dels països del Mercat Comú, s'imposa gradualment als empresaris catalans.¹

Malgrat, però, el tardà suport al règim de Franco i els esforços del règim franquista per deturar la industrialització de Catalunya (a part de la inhibició dels mateixos empresaris catalans a instal·lar indústries competitives), ben aviat la burgesia catalana reconeix l'estat franquista com a únic marc d'actuació que li garanteix el proteccionisme exterior i la seguretat interior; li assegura les condicions d'explotació sense entrebancs, però en dependència del capital estranger, i li impedeix l'acumulació de capital per la renovació tecnològica de les indústries catalanes en totes les branques de la producció industrial. Protegint-se en el marc dels sectors monopolistes industrials intervinguts fortament per l'Estat (a través de l'INI, principalment), de la gran banca i del capital estranger, la burgesia catalana ha perdut autonomia, tant en l'ordre econòmic —vinculada com es troba amb les classes oligàrquiques de la resta de l'Estat espanyol— com en l'ordre sociocultural, en el paper de coparticipar en la cohesió dels interessos nacionals catalans. Existeixen naturalment excepcions dins de la classe burgesa catalana, sectors de la qual se senten sincerament i activament impel·lits per d'altres interessos polítics que no són els adients al conjunt de la burgesia catalana. Els lligams financers amb Madrid condicionen, si més no des del punt de vista econòmic, la gestió d'aquest sector relativament poc nombrós de la burgesia en el nostre país.

1. Clavera, J. i Montserrat, A.: «Burguesía e industria bajo el franquismo», *Dobión* (julio de 1976).

TAULA 1

Categories socio-econòmiques a Catalunya i Espanya
(Distribució en %)

<i>Categoria socio-econòmica</i>	<i>Catalunya</i>	<i>Espanya</i>
Empresaris agraris amb assalariats	0,66	1,30
Empresaris agraris sense assalariats i membres de cooperatives agrícoles	5,13	11,41
Directors i gerents d'exploracions agràries i personal agrari qualificat	1,01	2,08
Resta de treballadors agraris	1,31	8,28
Empresaris no agraris amb assalariats	3,64	2,94
Empresaris no agraris sense assalariats i treballadors independents	6,29	6,75
Professions liberals i altres, amb assalariats o sense	1,04	0,80
Directors i gerents d'empreses i societats no agràries	1,16	0,77
Alt personal administratiu, comercial i tècnic d'empreses i societats no agràries	1,02	1,28
Personal administratiu intermedi, comercial i tècnic d'empreses i societats no agràries i de l'Administració pública	5,19	4,84
Resta de personal administratiu, comercial i tècnic d'empresa i societats, etc.	16,01	12,20
Contramestres, capatassos i assimilats	2,02	0,68
Obrers qualificats i especialitzats no agraris	37,95	27,38
Obrers sense qualificació no agraris	7,67	7,08
Caps de grup de serveis i resta de treballadors de serveis	6,82	7,96
Professionals de les forces armades	0,59	1,20
Persones no classificables, econòmicament actives	2,49	3,05
TOTAL	100,00	100,00

Font: INE, *Censo de la població de España, 1970* (Madrid, 1971).

Una altra característica dels darrers quaranta anys ha estat l'accelerat procés d'assalarització de la població activa catalana, que ha afectat de forma relativament contundent els tècnics i professionals, els quals, tot i que pel seu origen de classe no es proletaritzen, es veuen sotmesos a les condicions de treball assalariat, a les incidències del mercat de treball i a l'explotació capitalista, de forma similar a la dels altres treballadors manuals.

En els últims quaranta anys, Catalunya esdevé una societat altament industrialitzada, una societat de «coll blau»; la població treballadora assalariada de Catalunya assoleix la proporció del 80,15 %, segons dades del 1970. Aquesta proporció sobrepassa notablement la mitjana d'Espanya (64,03 %), i representa el 20,75 % del total de població activa assalariada de l'Estat espanyol, l'any 1970.² (Vegeu Taula 1.)

Agrupades en grans blocs, les categories socio-econòmiques per Catalunya, Espanya i resta de l'Estat espanyol, representen les següents proporcions:

TAULA 2

Categories socio-econòmiques en relació al total d'assalariats

<i>Categories socio-econòmiques</i>	<i>Catalunya</i>	<i>Espanya</i>	<i>Resta de l'Estat espanyol</i>
Obrers industrials	56,49	46,48	44,24
Obrers del camp	1,61	11,32	13,50
Empleats, funcionaris, treballadors serveis	28,27	27,00	26,71
Tècnics superiors	2,69	2,91	2,95
Tècnics mitjans	10,18	10,62	10,72

Font: INE, *Censo de la població de España, 1970* (Madrid, 1971).

La proporció d'obers industrials a Catalunya en relació al total de població activa assalariada (56,49 %) és també molt superior a la del total i resta de l'Estat espanyol, com indica la taula esmentada més amunt. Confirmant la nostra denominació de Catalunya com a societat industrialitzada, les proporcions d'obers del camp són molt minses comparades amb les que trobem per a la resta de l'Estat (1,61 % i 13,50 %, respectiva-

2. Vegeu Sàez, A.: «L'activitat econòmica dels catalans», en *L'economia de Catalunya, avui* (Barcelona: Banco de Bilbao, 1974).

ment). És xocant, tanmateix, que el percentatge d'empleats funcionaris i treballadors de serveis sigui similar al del conjunt de l'Estat, tot i que les xifres no es troben desglossades per cadascuna de les categories esmentades, excepte pel que fa als treballadors de serveis, els quals representen el 8,44 %, el 10,75 % i l'11,27 % sobre el total d'assalariats per a Catalunya, Espanya i resta de l'Estat espanyol, respectivament.

És, però, realment colpidor que la proporció de tècnics i professionals de grau superior i mitjà no sigui pas gaire diferent de la mitjana per a l'Estat espanyol en el seu conjunt. Aquest fet fa palesa la paradoxa del dèficit de serveis que han de proporcionar aquests treballadors en una societat tan industrialitzada com Catalunya, ultra la irracionalitat que significa una proporció tan petita de tècnics (10,18 %) —en relació al total de població assalariada de Catalunya (80 %)— per al creixement quantitatiu i qualitatiu de la producció i, en general, econòmic.

El pes específic de Catalunya dins del conjunt de l'Estat espanyol pel que fa a la població activa i, entre la població activa, als assalariats, és molt important.

TAULA 3

Població activa, 1970

Categories sòcio-econòmiques	Total Espanya	Total Catalunya	%	
			Catalunya/ Espanya	Barcelona/ Catalunya
Empresaris amb assalariats	490.278	84.923	17,32	68,11
Empresaris sense assalariats, professions liberals, assimilats, etc.	2.319.737	246.071	10,60	51,27
Assalariats	7.625.883	1.582.627	20,75	81,75
TOTAL	11.908.057	1.974.370	16,58	77,29

Font: INE, Encuesta de población activa (Madrid, 1970).

TAULA 4

Població assalariada, 1970

<i>Categories sòcio-econòmiques</i>	<i>Total Espanya</i>	<i>Total Catalunya</i>	<i>Proporció Catalunya/ Espanya</i>	<i>Proporció Barcelona/ Catalunya</i>
Tècnics superiors	253.361	42.968	16,95	82,56
Tècnics de grau mitjà .	925.229	162.391	17,55	80,92
Empleats, funcionaris i treballadors serveis .	2.350.679	450.812	19,17	84,81
Obrers indústria quali- ficats	3.255.893	749.218	23,01	83,36
Obrers indústria no qualificats	791.195	151.463	20,21	74,93
Obrers del camp	986.008	25.775	26,14	25,38
TOTAL	8.705.648	1.594.404	18,31	81,61

Font: INE, *Censo de la població de España, 1970* (Madrid, 1971).

En gairebé totes les categories sòcio-econòmiques esmentades en les Taules 3 i 4, Catalunya representa la cinquena part de la població activa i de la població assalariada pel conjunt de l'Estat espanyol. Barcelona recull, tanmateix, proporcions molt altes de població activa i assalariada de Catalunya, fent evident la concentració d'activitat econòmica al voltant de la capital catalana.

L'augment de la població assalariada a Catalunya ha estat espectacular en les últimes dues dècades, sobretot en comparació amb Espanya i la resta de l'Estat, tal com ens indiquen els núms. índexs de la següent:

TAULA 5

Relació assalariats - no assalariats (índexs)

<i>Any</i>	<i>Catalunya</i>	<i>Espanya</i>	<i>Restat Estat espanyol</i>
1950	100	100	100
1960	115	105	103
1970	140	107	106

Font: INE, *Censo de la poblaci3n de Espa1a, 1970* (Madrid, 1971).

i la comparaci3n entre assalariats en relaci3n al total de la poblaci3n activa per Catalunya, Espanya i resta de l'Estat, en els darrers vint anys:

TAULA 6

Relaci3n assalariats - poblaci3n activa (%)

<i>Any</i>	<i>Catalunya</i>	<i>Espanya</i>	<i>Restat Estat espanyol</i>
1950	73,66	65,73	64,47
1960	74,43	63,29	61,43
1970	80,15	64,03	71,58

Font: INE, *Censo de la poblaci3n de Espa1a, 1970* (Madrid, 1971).

Es evident que a Catalunya el proc3s d'assalaritzaci3n en els ulti3ms vint anys ha pres unes dimensions ben allunyades de la realitat del conjunt i la resta de l'Estat espanyol. Mentre que per al conjunt d'Espanya hi ha una petita disminuci3n d'assalariats en relaci3n als treballadors actius, del 1950 al 1970 Catalunya veu augmentar en grans proporcions la seva poblaci3n assalariada.

Aquest fet coincideix amb la gran afluència d'immigrants provinents d'altres terres espanyoles a partir del 1950 i sobretot durant els anys 1960-1970. Tot i que es fa difícil determinar estadísticament les proporcions de població immigrada per cadascuna de les categories socio-econòmiques que hem tractat ací i, especialment pel que fa a la classe obrera a Catalunya, és evident el paper important que ha tingut el fenomen immigratori en la configuració de l'actual estructura de classes de Catalunya.³

Cal esmentar dos problemes crucials per a la cohesió de l'estructura social de Catalunya avui, com a cloenda d'aquesta modesta contribució a l'estudi de les classes socials a Catalunya.

D'una banda, la progressiva assalarització dels tècnics i professionals i la paradoxa del dèficit dels seus serveis en l'economia i societat catalanes han conduït un nombre creixent de tècnics i professionals a moviments de reivindicació i de reacció contra estructures arcaiques de producció, contra la lògica de l'acumulació monopolista i contra el centralisme de l'estat franquista. Aquest fet ha representat una contribució quantitativament i qualitativament decisiva per a la construcció d'una societat i una cultura genuïnament creadores i progressives a Catalunya.

D'altra banda, la immigració a Catalunya, com a resultat de la gestió continuada durant quaranta anys d'un règim polític centralista que no ha fet res per paliar els desequilibris regionals, posa de manifest el problema de la integració real de la població immigrada a Catalunya, que només es resoldrà mitjançant la garantia d'unes condicions de treball i de vida, d'habitatge i d'educació, etc., per a tots els treballadors de Catalunya, base de la real interpenetració de dues comunitats en una única estructura social i en un model de societat i cultura, fruit d'aquesta interpenetració i enriquida precisament per ella.

CARLOTA SOLÉ

Departament de Sociologia
Universitat de Barcelona (Pedralbes)
Barcelona

3. Vegeu: Esteban Pinilla de las Heras, *Immigració i mobilitat social a Catalunya* (Barcelona: ICESB, 1973).